

SEVİYE BELİRLEME SINAVINDA (SBS) SOSYAL BİLGİLER ALANINDA SORULAN SORULARIN KAPSAM GEÇERLİĞİ AÇISINDAN İNCELENMESİ

Dr.Süleyman YİĞİTİR*

Yrd.Doç.Dr.Hüseyin ÇALIŞKAN**

Özet

Bu araştırma, ilköğretim öğrencilerinin ortaöğretime geçişte belirleyici rol oynayan Seviye Belirleme Sınavlarında (SBS) sosyal bilgiler dersine yönelik sorulan soruları, kapsam geçerliliğine göre incelenmek amacıyla yapılmıştır. Nitel araştırma yöntemlerinden doküman analizinin kullanıldığı çalışmada, 2008-2011 yıllarındaki SBS’de sorulan sosyal bilgiler soruları, veri kaynağı olarak kullanılmıştır. Veri toplama aracı ise araştırmacılar tarafından geliştirilen kontrol listeleridir. Üç alan uzmanı tarafından öğretim programındaki üniteler ve ünitelere ayrılan oranlar dikkate alınarak analiz edilmiştir. Araştırma sonucunda, 6 7. ve 8. sınıf sosyal bilgiler alanı sorularının yıllara göre öğretim programıyla kapsam geçerliliğini kısmen sağladığı, bazı ünitelerden hiç soru sorulmazken bazılarında da gereğinden fazla sorulduğu belirlenmiştir.

Anahtar Sözcükler: Seviye belirleme sınavı, sosyal bilgiler, kapsam geçerliliği

Giriş

Ülkemizde eğitim sistemi okulöncesi eğitimden yükseköğretime kadar çeşitli kademelerden oluşmaktadır. Bu kademeler arasında doğrudan bir bağlantı vardır. Her kademe kendisinden sonra gelen eğitim kademesine hazırlık niteliğindedir (Kasapçopur vd.,2010:1). Bu nedenle öğrencilerin bir sonraki eğitim kademesine geçişe hazırlıklı olup olmadığının tespit edilmesi için -özellikle ortaöğretim ve yükseköğretime geçişlerde- resmi kurumlar tarafından merkezi sınavlar yapılmaktadır.

2005 yılında eğitim sistemimizde yapılan reform niteliğindeki çalışmalar sonucu tüm ilköğretim dersleri öğretim programları yapılandırma yaklaşım temel olarak hazırlanarak uygulanmaya başlanmıştır. Öğretim programları bireyin, öğrenme-öğretme sürecinin içerisinde hem zihinsel hem de fiziksel olarak öğrenmeye aktif bir şekilde katılmasını gerektirmektedir (Erdem ve Demirel, 2002). Bu değişim sürecinde ders öğretim programlarındaki gelişmeler ortaöğretime geçiş sisteminin de değişmesi gerekliliğini ortaya çıkarmıştır. Bu amaçla 2007 yılında Ortaöğretim Kurumlarına Geçiş Yönergesinde değişiklik yapılmıştır. Öğretim programlarındaki değişime paralel olarak yeniden düzenlenen Ortaöğretime Geçiş Sistemi öğrencilerin

* Milli Eğitim Bakanlığı

** Sakarya Üniversitesi Eğitim Fakültesi, İlköğretim Bölümü

üç yıl boyunca motivasyonlarının devam etmesini ve temel eğitim niteliği taşıyan ilköğretim eğitiminin ruhuna uygun bir şekilde bütün derslerin önemsenmesini amaçlamıştır. Yapılan değişiklik sonrası ortaöğretime geçişte 1998'den 2008 yılına kadarki süreçte belirleyici olan "Ortaöğretim Kurumlar Sınavı (OKS)" son kez yapılmıştır (Doğan ve Sevindik, 2011:311-312). Bu sınavın yerine 6 ve 7. sınıflarda 2007 yılında pilot olarak (Kasapçopur vd., 2010:67) 2008 yılında ise resmen kademeli olarak 6 ve 7. sınıflarda uygulanan Seviye Belirleme Sınavı (SBS) uygulanmıştır. SBS "İlköğretim kurumlarının 6, 7 ve 8 inci sınıflarında; Görsel Sanatlar, Teknoloji ve Tasarım, Müzik, Beden Eğitimi, Rehberlik/Sosyal Etkinlikler dersleri dışındaki zorunlu derslerin öğretim programlarından ders yılı sonunda yapılan merkezi sınav" olarak adlandırılmaktadır. Ortaöğretime geçiş sisteminde yapılan değişiklik ile yalnızca tek bir sınav sonucuna göre değerlendirmenin yerine "sınıf ve ortaöğretime yerleştirme puanları" hesaplanmaya başlanmıştır. Sınıf puanı o yılın SBS puanının %70'i, yılsonu ders başarı puanının %25'i ve davranış puanının da %5'inin toplanmasıyla; Ortaöğretim Yerleştirme Puanı (OYP) ise ilköğretim II. kademedede elde edilecek sınıf puanlarından 6. sınıfın %25'inin, 7. sınıfın %35'inin ve 8. sınıfın da %40'ünün toplanmasıyla hesaplanmaktadır. Öğrencilerin ortaöğretim kurumlarına geçişlerine OYP ile yerleştirme yapılmaktadır (MEB, 2007:956-959). 2012 yılından itibaren 6 ve 7. sınıflarda SBS sınavları yapılmayacak ve yalnızca 8. sınıfta yapılmaya devam edilecektir (MEB, 2010). SBS'de sorulan soru sayısı sınıflara ve derslere göre Tablo 1. deki gibi düzenlenmiştir.

Tablo1. SBS'de soru sorulan dersler ve haftalık ders saatleri

Dersler	6.sınıf		7.sınıf		8.sınıf	
	Soru sayısı	Haftalık ders saati	Soru sayısı	Haftalık ders saati	Soru sayısı	Haftalık ders saati
Türkçe	19	5	21	5	23	5
Matematik	16	4	18	4	20	4
Fen ve teknoloji	16	4	18	4	20	4
Sosyal bilgiler	16	3	18	3	20	3+1
İngilizce	13	4	15	4	17	4
Toplam	80	20	90	20	100	21

Not: 8.sınıfta ise sosyal bilgiler alanı içerisinde yer alan TC İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük dersi adı altında haftada 3 ders saati öğretimi yapılmaktadır. 2011-2012 yılından itibaren 8. sınıflarda zorunlu olarak Vatandaşlık ve Demokrasi dersi haftada 1 ders saati okutulmaktadır.

Eğitimde kullanılan diğer ölçme araçları gibi SBS'lerde de bireylerin öğretim programlarındaki kazanımları ne ölçüde kazandığının ölçülmesi hedeflenmektedir. Yapılan ölçümün isabetliliği, ölçme araç veya yönteminin niteliklerine bağlıdır. Bu özellikler ölçme aracının güvenilirliği, geçerliği ve kullanılabilirliği (Özçelik, 1997:112; Tekin, 2004:41; Yılmaz, 2004:44; Doğan ve Sevindik, 2011:311). Bilindiği gibi hazırlanan ölçme araçlarında olması gereken en önemli özellik aracın geçerliğidir. Geçerliği sağlamanın en temel koşullardan biri de aracın kapsam geçerliliğini sağlamış olmasıdır. Kapsam geçerliği diğer geçerlik türlerine göre (yordama geçerliği, yapı geçerliği, görünüş geçerliği gibi) daha önemli bir geçerlik türüdür (Demircioğlu, 2007:54).

Ölçme araçlarının ölçülmek istenen kazanımları sorgulamada yeterli olması kapsam geçerliliği ile ilgili bir durumdur (Büyüköztürk vd., 2008:106).

Kapsam (içerik) geçerliliği, ölçme aracını oluşturan maddelerin (soruların) ölçülmek istenen kazanımlar evrenini ölçmede ne derece örneklediğini ifade etmektedir (Fraenkel ve Wallen, 2006:153; Büyüköztürk vd., 2008:106). Kapsam geçerliliği ölçme aracında sorulan soruların öğretilen konulardan, önemine ve ağırlığına göre yeter sayıda soru sorulması ile sağlanabilir. Diğer bir ifade ile öğretim kazanımlarının tümünün ölçme aracında oranlı bir biçimde temsil edilmesidir (Yılmaz, 2004:50-51). Bir ölçme aracı, ölçülmesi hedeflenen kazanımlardan bazılarını ölçmüyorsa veya ölçülmek istenen kazanımların yanında başka kazanımları da ölçüyorsa ya da bir kazanıma ağırlığından daha fazla önem veriyorsa bu aracın kapsam geçerliliği düşüktür denilebilir. Kapsam geçerliliği çalışmasında öncelikle ölçme aracının kapsamı beklenen kazanımların saptanmış olması yani belirtke tablosunun hazırlanmış olması gerekir. Kapsam geçerliliği yönünden önemli olan, ölçme aracında bulunan soruların, ölçtüğü kazanımlar yönünden belirtke tablosuna uygun olup olmadığıdır (Baykul, 2000:203). Herhangi bir dersteki başarı ölçülmek istendiğinde, o dersin konularının ve öğrenciye kazandırmak istediği kazanımların tümü dikkate alınmalıdır. Bu kazanımların tümü, ölçülecek olan evreni temsil etmektedir. Bir dersteki başarıyı ölçmek için düzenlenen ölçme aracının, o dersin kazanımlarını ve içeriğini yeterlice kapsayıp kapsamadığı önemli bir sorundur (Tekin, 2004:44). Bir testin kapsam geçerliliğini sağlamak çok zor ve zahmetli bir süreç olmakla birlikte (Demircioğlu, 2007:54) kapsam geçerliliğini sağlamak, ölçülmek istenileni ölçecek nitelikte sorular sorarak ve ders konularının ve kazanımlarının ağırlığına göre ölçme aracında sorulara yer vererek mümkün olabilir (Tekin, 2004:47-48).

SBS, öğretim programlarındaki kazanımlara göre öğrencilerin seviyelerini belirlemeyi amaçlamaktadır. Bu nedenle sınavda sorulacak sorular haftalık ders çizelgesinde yer alan ve yönetmelikte belirtilen derslerden, “o yılın öğretim programı ve kazanımlar esas alınarak hazırlanmaktadır” (MEB, 2007:956-957). Bu hususlar SBS’de hazırlanan soruların rastgele hazırlanamayacağını göstermektedir (Köğçe ve Baki, 2009:564). SBS’nin öğretim programlarına göre kapsam geçerliliğinin sağlanabilmesi için sosyal bilgiler sorularının öğretim programlarındaki ünitelerin oranlarına uygun şekilde dağılması gerekmektedir (MEB, 2005a:10-11; MEB, 2005b:11). Öğretim programları hazırlanırken ünitelere ayrılan oranlar hem öğretmenlerin hazırladıkları yıllık planlarda hem de ders kitabı yazım ve incelemesinde önemli bir rol oynamaktadır (MEB, 2011:4). Öğretmenler yıllık planlarında öğretim programlarında ünitelere ayrılan ders saatlerine göre dağılım yapmakta ve ders işlenişinde buna dikkat etmektedir. Bu nedenle SBS’de sorulan soruların da öğretim programını esas alarak hazırlanması ilkesine göre ünitelerin oranlarıyla paralellik göstermesi beklenmektedir.

TÖDER (2009,14) tarafından düzenlenen çalıştay sonucunda da belirtildiği gibi SBS’nin içeriği ile müfredatın ne ölçüde örtüştüğüne dair bağımsız çalışmaların yapılması önem arz etmektedir. Bu bağlamda yapılan bu araştırma da 2008 yılından itibaren uygulamaya konulan SBS’de sosyal bilgiler alanı ile ilgili sorulan soruların öğretim programlarındaki ünitelerin dağılımlarına göre kapsam geçerliliğini incelemeyi amaçlamaktadır. Diğer bir ifade ile çalışmada SBS’nin öğrencilerin başarılarını ölçmede öğretim programının uygulanması ile ne ölçüde paralellik ve uygunluk gösterdiğinin tespit edilmeye çalışılmıştır.

Yöntem

Yapılan araştırma nitel bir çalışmadır. Araştırmada doküman analizi yöntemi kullanılmıştır. Doküman analizi, araştırılması hedeflenen olgu ve olgular hakkında bilgi içeren yazılı ve görsel materyallerin incelenmesidir (Yıldırım ve Şimşek, 2006:188). İlköğretim altı, yedi ve sekizinci sınıflar seviye belirleme sınavlarında sosyal bilgiler dersine yönelik sorulan sorularının kazanımları yansıtma oranlarını ve ünitelere göre dağılımlarını belirlemek için gerçekleştirildiğinden SBS’de sorulan sorular veri kaynağı olarak kullanılmıştır. 2008 ve 2011 yılları arasında yapılan SBS’de sosyal bilgiler alanında sorulan 6. sınıflarda 48 soru, 7. sınıflarda 72 soru ve 8. sınıflarda 60 soru üç alan uzmanı tarafından incelenmiştir. Bu uzmanlardan ikisi araştırmacıların kendileri olup, diğeri ise araştırılan konuda çalışmaları olan bir ölçme değerlendirme uzmanıdır.

Veri Toplama Aracı

SBS sınavlarında sorulan sosyal bilgiler sorularının kapsam geçerliliğini belirlemek için yapılan araştırmada veri toplama aracı olarak “kontrol listesi” (belirtke tablosu) kullanılmıştır. Kontrol listesi hazırlanırken öğrenme alanı ve ünitelerin kazanım sayılarını, ders saatlerini ve oranlarını yansıtan sosyal bilgiler dersi öğretim programı tanıtım tabloları kullanılmıştır (EK1). Araştırmacılar tarafından hazırlanan bu ölçme aracının geçerliliği için üç ölçme değerlendirme ve üç program geliştirme alan uzmanlarına danışılmış, gelen öneriler doğrultusunda gerekli düzenlemeler yapılmış ve kontrol listesine son şekli verilmiştir. Altıncı, yedinci ve sekizinci sınıflar için her ünitelerin kazanımları ayrı ayrı yazılarak her bir kazanım karşısına “var” ve “yok” şeklinde bir sınıflama yapılarak ölçme aracı oluşturulmuştur.

Verilerin Analizi

Seviye belirleme sınavında (2008, 2009, 2010 ve 2011 yıllarındaki) sorulan sosyal bilgiler alan soruları kontrol listesi aracılığıyla kazanımların sınavlarda ne kadarının yansıtılmış olduğu incelenmiştir. Araştırmanın geçerlilik ve güvenilirliğini artırmak için üç kişilik uzman grubun kullanıldığı analiz aşamasında bir bakıma araştırmacı çeşitlenmesi (triangulation) yapılmıştır. Araştırmacı çeşitlenmesi, aynı araştırmada birden fazla araştırmacının olduğu çalışmalardır (Patton, 2002; Yıldırım ve Şimşek, 2006). Araştırma grubunun her bir üyesi, seviye belirleme sınavındaki sosyal bilgiler dersi sorularının kazanımları temsil etme durumlarını ayrı ayrı tespit etmişler ve en son üç kişi bir araya gelerek saptanan durumlar karşılaştırılmıştır. Üzerinde fikir birliğine varılamayan sorular birlikte yeniden incelenmiş ve tartışılarak kesin sonuçlara ulaşılmıştır. Sonuçlar arasındaki tutarlılık ise .94 olarak tespit edilmiştir. Tutarlılığın .70’den yüksek oluşu nedeniyle analizlerin iç güvenilirliği sağladığı varsayılmıştır (Miles ve Huberman, 1994). Ayrıca her bir sınıf düzeyinde sorulan soruların tüm yıllara göre ayrıntılı analizi çalışmanın ekler kısmında verilmiştir (EK2).

Bulgular

Bu bölümde 2008, 2009 ve 2010 yılları arasında ilköğretim altı, yedi ve sekizinci sınıflar için uygulanan seviye belirleme sınavlarında sosyal bilgiler dersine yönelik sorulan soruların kazanımlara yansıtılma oranları ve ünitelere göre dağılımları analiz edilerek elde edilen bulgulara yer verilmiştir.

Tablo 1. 2008, 2009 ve 2010 yılı 6. sınıflar SBS sosyal bilgiler dersi sorularının ünite ve kazanımlara yansıtılma oranları

ÜNİTE	Program Oranı %	2008 sınavı		2009 sınavı		2010 sınavı		Ünite Kazanım Sayısı
		f	%	f	%	f	%	
1. Sosyal Bilgiler Öğreniyorum	11	3	18.75	2	12.5	4	25	6
2. Yeryüzünde Yaşam	14	7	43.75	4	25	5	31.25	7
3. İpek Yolu'nda Türkler	23	2	12.5	4	25	3	18.75	9
4. Ülkemizin Kaynakları	17	2	12.5	4	25	2	12.5	6
5. Ülkemiz ve Dünya	11	1	6.25	1	6.25	1	6.25	5
6. Demokrasinin Serüveni	14	1	6.25	1	6.25	1	6.25	5
7. Elektronik Yüzyıl	10	-	-	-	-	-	-	5
Toplam	100	16	100	16	100	16	100	43

Tablo 1'deki 6. sınıf SBS sosyal bilgiler dersi sorularının ünitelere yansıtılma durumları incelendiğinde, 2. ünite olan "Yeryüzünde Yaşam" ünitesinin tüm yıllarda en fazla soru sorulan (2008 SBS' de %43.75; 2009 SBS' de %25 ve 2010 SBS' de %31.25) ünite olduğu belirlenmiştir. Ayrıca bu ünitenin programdaki %14'lük oranı ile tüm üniteler arasında üçüncü sırada olduğu görülmektedir. Programdaki oranı en fazla olan (%23) "İpek Yolunda Türkler" ünitesi ile ilgili 2008 SBS' de %12.5, 2009 SBS' de %25 ve 2010 SBS' de ise %18.75 oranında sorulara yer verilmiştir. "Ülkemiz ve Dünya", "Demokrasinin Serüveni" ünitelerinin SBS'de yansıtılma oranlarının oldukça az olduğu (tüm yıllarda %6.25) ve "Elektronik Yüzyıl" ünitesinin kazanımlarına yönelik hiçbir sorunun bu zamana kadar sorulmadığı belirlenmiştir.

Tablo 2. 2008, 2009, 2010 ve 2011 yılı 7. sınıflar SBS sosyal bilgiler dersi sorularının ünite ve kazanımlara yansıtılma oranları

ÜNİTE	Program Oranı %	2008 sınavı		2009 sınavı		2010 sınavı		2011 sınavı		Ünite Kazanım Sayısı
		f	%	f	%	f	%	f	%	
1. İletişim ve İnsan İlişkileri	11	2	11.11	2	11.11	1	5.56	1	5.56	6
2. Ülkemizde Nüfus	11	5	27.78	4	22.22	2	11.11	3	16.67	5
3. Türk Tarihinde Yolculuk	25	4	22.22	5	27.78	6	33.33	5	27.78	8
4. Zaman İçinde Bilim	11	-	-	1	5.56	1	5.56	1	5.56	5
5. Ekonomi ve Sosyal Hayat	17	3	16.67	2	11.11	4	22.22	3	16.67	6
6. Yaşayan Demokrasi	11	2	11.11	2	11.11	1	5.56	4	22.22	5
7. Ülkeler Arası Köprüler	14	2	11.11	2	11.11	3	16.67	1	5.56	4
Toplam	100	18	100	18	100	18	100	18	100	39

Tablo 2'deki 7. sınıf SBS sosyal bilgiler dersi sorularının ünitelere yansıtılma durumları incelendiğinde, programdaki oranı en fazla olan (%25) "Türk Tarihine Yolculuk" ünitesinin genel anlamda tüm yıllarda (2008 yılı hariç) en fazla sorunun sorulduğu ünite olduğu görülmektedir. Ayrıca programda %11'lik temsil oranı olan "Ülkemizde Nüfus" ünitesinin 2008 yılındaki SBS' de en fazla (%27.78) soru sorulan ünite iken aynı orana sahip olan "Zaman İçinde Bilim" ünitesine aynı yıl içinde soru-

lan sorularda hiç yer verilmediği, diğer yıllarda da (2009 %5.6, 2010 %5.6 ve 2011 %5.6) çok az yerildiği belirlenmiştir. “İletişim ve İnsan İlişkileri (%11), Yaşayan Demokrasi (%11) ve Ülkeler Arası Köprüler (%14)” ünitelerinde de özellikle 2010 ve 2011 yıllarında programa uygun olmayan bir dağılım tespit edilmiştir.

Tablo 3. 2009, 2010 ve 2011 yılı 8. sınıflar SBS sosyal bilgiler dersi (T.C. İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük dersi) sorularının ünite ve kazanımlara yansıtılma oranları

ÜNİTE	Program Oranı	2009 sınavı		2010 sınavı		2011 sınavı		Ünite Kazanım Sayısı
	%	f	%	f	%	f	%	
1. Bir Kahraman Doğuyor	6	2	10	2	10	1	5	6
2. Milli Uyanış, Yurdumuzun İşgaline Tepkiler	14	4	20	2	10	4	20	8
3. Ya İstiklal. Ya Ölüm!	14	2	10	4	20	2	10	7
4. Çağdaş Türkiye Yolunda Adımlar	25	5	25	8	40	5	25	25
5. Atatürkçülük	22	4	20	3	15	5	25	17
6. Atatürk Dönemi Türk Dış Politikası ve Atatürk'ün Ölümü	5	1	5	1	5	1	5	5
7. Atatürk'ten Sonraki Türkiye: İkinci Dünya Savaşı ve Sonrası	14	2	10	-	-	1	5	12
Tasnif dışı	-	-	-	-	-	1	5	-
Toplam	100	20	100	20	100	20	100	80

Tablo 3'deki 8. sınıf SBS sosyal bilgiler alanı (T.C. İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük dersi) sorularının ünitelere yansıtılma durumları incelendiğinde, programdaki oranı en fazla olan (%25) “Çağdaş Türkiye Yolunda Adımlar” ünitesinin genel anlamda en fazla sorunun sorulduğu ünite (2009 %25, 2010 %40 ve 2011 %25) olduğu görülmektedir. Yine programdaki oranının %22 olduğu “Atatürkçülük” ünitesinden 2009 yılında % 20, 2010 yılında %15 ve 2011 yılında ise %25 oranında soru sorulduğu görülmektedir. Ayrıca programda %14'lük bir orana sahip olan “Atatürk'ten Sonraki Türkiye: İkinci Dünya Savaşı ve Sonrası” ünitesinden 2009 yılında %10 oranında soru sorulmuş iken 2010 yılında hiç soru sorulmadığı ve 2011 yılında da %5 oranında soru sorulduğu belirlenmiştir. “Atatürk Dönemi Türk Dış Politikası ve Atatürk'ün Ölümü” ünitesinden ise 2009,2010 ve 2011 yıllarında öğretim programındaki oranına (%5) uygun soru sorulan tek ünite olduğu tespit edilmiştir. 2011 yılındaki SBS sınavında ise birden fazla üniteyi ilgilendiren kronoloji sorusunun ise tasnif dışı olduğu görülmektedir.

Sonuç, Tartışma ve Öneriler

Araştırmada uygulandığı tarihten günümüze kadar üzerinde çok az çalışma (Kasapçopur vd.,2010; Doğan ve Sevindik,2011) yapılan SBS sosyal bilgiler soruları ile ilgili önemli bulgulara ulaşılmıştır. Bilindiği gibi SBS, ilköğretim öğrencilerinin orta-öğretim kurumlarına geçişte en önemli belirleyici unsurlarından biridir. Bu nedenle SBS'deki soruların öğrencilerin okulda işledikleri derslerdeki ünitelerin dağılımıyla örtüşmesi gerekmektedir.

6.sınıf SBS’de “Sosyal Bilgiler Öğreniyorum” ve “Yeryüzünde Yaşam” ünitelerinde programdaki oranlarından daha fazla soru sorulduğu görülmektedir. Özellikle “Yeryüzünde Yaşam” ünitesi programda oran olarak üçüncü sırada olmasına rağmen SBS’de üç yılda da en fazla soru oranına sahip olmuştur. Sorular da özellikle bu ünite-
teki “2. Konum ile ilgili kavramları kullanarak kıtaların, okyanusların ve ülkemizin coğra-
fi konumunu tanımlar.” kazanımından gelmiştir. Bu durum bu kazanımdan soru üret-
menin daha kolay olduğu şeklinde yorumlanabilir. “Ülkemiz ve Dünya” ile
“Demokrasinin Serüveni” ünitelerinde programdaki orandan daha az soru sorulma-
sı; “Elektronik Yüzyıl” ünitesinden ise üç yılda da soru sorulmaması 6.sınıf SBS’nin
öğretim programına göre kapsam geçerliliğinin düşük olmasına neden olmaktadır.
Bu sonuç Doğan ve Sevindik (2011:318) tarafından 6.sınıf SBS’nin uygunluk geçerlili-
ğinin kısmen sağlandığı ancak beklentiyi karşılamadığı sonucu ile örtüşmektedir.
Yıllara göre 6.sınıf SBS sorularının dağılımına bakıldığında 2009 yılında kapsam
geçerliliğinin daha fazla sağlanmıştı. Ancak 6.sınıf SBS sosyal bilgiler sorularının
doğru cevaplandırılması oranları ile çelişmektedir. 6.sınıf SBS sosyal bilgiler soruların-
nın doğru cevaplandırılma oranları 2008 yılında %45.89; 2009 yılında %39.94 ve 2010
yılında ise %51.25 olarak gerçekleşmiştir (Kasapçopur vd., 2010:67-70). Bu sonuca
göre öğretmen ve öğrencilerin 2008 yılındaki SBS sosyal bilgiler sorularının ünitelere
göre dağılımını takip ettiği ve özellikle “Yeryüzünde Yaşam” ünitesine yoğunlaştık-
ları şeklinde yorumlanabilir. Çünkü bu üniteden en az soru bu yılda çıkarken prog-
ramın en fazla orana sahip ünitesi olan “İpek Yolu’nda Türkler” ve “Ülkemizin
Kaynakları” ünitelerinden en fazla soru 2009 yılında çıkmıştır. Bu sonuç öğretmen ve
öğrencilerin öğretim programından ziyade SBS’de 2008 yılında ortaya çıkan üniteler-
e göre soru dağılımından etkilendiklerini göstermektedir. Bu durum okullarda öğre-
tim programının başarılı olmasına engel oluşturabilir.

7.sınıf SBS sosyal bilgiler sorularının yıllara göre dağılımında kapsam geçerli-
liğinin 2009 yılında diğer yıllara göre daha fazla sağlandığı ortaya çıkmıştır. Bu
durum SBS sosyal bilgiler sorularının yıllara göre doğru cevaplanma oranlarıyla
çelişmektedir. Çünkü 2009 yılında sosyal bilgiler sorularının %41.61’i; 2008 yılında
%45.89’u ve 2010 yılında ise %44.72’si doğru cevaplanmıştır (Kasapçopur vd.,
2010:67-70). Bu sonucun ortaya çıkmasında soruların güçlük düzeyleri de etkili olmuş
olabilir. Soruların ünitelere göre dağılımında özellikle “Türk Tarihine Yolculuk” üni-
tesinde programa uygun olarak diğer ünitelere göre daha fazla soru sorulduğu tespit
edilmiştir. “Zaman İçinde Bilim” ünitesinden 2008 yılında soru sorulmaması, diğer
yıllarda ise az sayıda soru sorulması; “Ülkemizde Nüfus” ünitesinden 2008 ve 2009
yıllarında programdaki oranından iki kat fazla soru sorulması kapsam geçerliliğinin
düşük olmasına neden olmaktadır.

8.sınıf SBS sosyal bilgiler alanındaki soruların yıllara göre dağılımına bakıldı-
ğında özellikle 2009 yılında kapsam geçerliliğinin büyük oranda sağlanmıştı. 2010
yılında ise “Çağdaş Türkiye Yolunda Adımlar” ünitesinden daha fazla soru sorulma-
sı “Atatürk Dönemi Türk Dış Politikası ve Atatürk’ün Ölümü” ünitesinden ise soru
sorulmaması kapsam geçerliliğinin düşük olmasına neden olmuştur. 6 ve 7.sınıf SBS
sosyal bilgiler sorularının doğru cevaplanma oranlarıyla kapsam geçerliliği arasın-
daki ilişkinin 8.sınıfta da gözlenmesi dikkat çekicidir. Kapsam geçerliliğinin büyük
oranda sağlandığı 2009 yılında doğru cevaplanma oranı %47.55 iken 2010 yılında bu
oran %48.35 olarak gerçekleşmiştir (www.oges.meb.gov.tr:23/09/2011). Bu durum

SBS sosyal bilgiler sorularının öğretim programına göre kapsam geçerliliğinin sağlanıp sağlanmamasının öğrencilerin başarılarını etkilemediğini göstermektedir. Bu durumun ortaya çıkmasında soruların güçlük düzeyleri etkili olabilir. Ayrıca sorulan özellikle “Atatürkçülük” ünitesinde açıklamalarda yer alan “Atatürkçü düşünce sistemi, “Çağdaş Türkiye Yolunda Adımlar” ünitesindeki uygulamalarla örneklendirilerek ele alınacaktır.” uyarısına (2011 yılı A kitapçığı 18 ve 20.sorulardaki gibi) bağlı kaldığı sonucuna ulaşılmıştır.

Sonuçta 6, 7 ve 8.sınıf SBS sosyal bilgiler sorularının öğretim programındaki ünitelerin dağılımına göre kapsam geçerliliğinin tam olarak sağlanmadığı tespit edilmiştir. Bu durum eğitim sisteminin önemli sorunlarından olan ölçme-değerlendirmenin güvenilirliğini zayıflatmaktadır. Okullarda öğretim programlarına göre derslerin işlenmesi esası zamanla öğrencilerin SBS’deki başarı durumları dikkate alınarak SBS endeksli olarak işlenmeye başlayabilir. Bu nedenle SBS soruları öğretim programlarındaki ünitelerin dağılımına uygun olmalıdır. Sayısal olarak bu uygunluk sağlanmadığı durumlarda ünitelerin işlenişine ayrılan süre ve önem dereceleri değişecektir. Bu da öğretim programındaki bazı ünitelerin – 6.sınıftaki “Elektronik Yüzyıl” ünitesi gibi- atıl duruma düşmesine ve sosyal bilgiler dersinin amaçlarına(MEB, 2005:9) ulaşılmasına engel olabilecektir. MEB (2010:70)Teftiş Kurulu’nun araştırma raporunda da belirtildiği gibi öğrencilerin başarıları SBS esas alınarak yapıldığı için öğrencilerin dershaneye gitme düzeyi ilköğretim 2.sınıfa kadar inmiştir. Kapsam geçerliliğinin sağlanması ve oluşabilecek olumsuzlukların giderilmesi için şu önerilerde bulunulabilir:

- ✓ SBS soruları hazırlanırken ve sınav kitapçığı oluşturulurken ünitelerin oranlarına uygun sayıda soru hazırlanmasına ve seçilmesine dikkat edilebilir.
- ✓ SBS’de soru sorulan diğer dersler (Türkçe, Fen ve Teknoloji, Matematik ve İngilizce) için de bu tür çalışmalar yapılarak SBS’nin öğretim programlarına göre kapsam geçerliliği artırılabilir.
- ✓ SBS’deki soruların kapsam geçerliliğinin yanı sıra güçlük düzeylerinin de tespit edilmesi sınavın güvenilirliğini artırabilir.

Kaynakça

- Baykul, Y. (2000). Eğitimde ve Psikolojide Ölçme: Klasik Test Teorisi ve Uygulaması, Ankara: ÖSYM yayınları
- Büyükoztürk, Ş., Çakmak, E. K., Akgün, Ö. E., Karadeniz, Ş. & Demirel, F. (2008). Bilimsel Araştırma Yöntemleri. Ankara: Pegem Akademi.
- Demircioğlu, Gökhan (2007) Geçerlik ve Güvenirlik, (Ed: E. Karip), *Ölçme ve Değerlendirme*, Ankara: Pegem A Yayıncılık.
- Doğan, N. & Sevindik, H. (2011). İlköğretim 6. Sınıflar İçin Uygulanan Seviye Belirleme Sınavı’nın Uygunluk Geçerliği, *Eğitim ve Bilim*, Cilt 36, Sayı 160, s.309-319
- Erdem, E. & Demirel, Ö. (2002). Program Geliştirmede Yapılandırıcılık Yaklaşımı. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 23, 81-87.
- Fraenkel, J. R. & Wallen, N. E. (2006) How to Design and Evaluate Research in Education. New York: McGraw-Hill International Edition.

◆ Süleyman Yiğitir / Hüseyin Çalışkan

Kasapçopur, A., Çakır, M., Norşenli, F. & Halay, D. (2010) Ortaöğretime Geçiş Sisteminde SBS ve Yeni Bir Model, Araştırma Raporu, MEB Teftiş Kurulu Başkanlığı, Ankara

Köğçe, D. & Baki, A. (2009). Farklı Türdeki Liselerin Matematik Sınavlarında Sorulan Soruların Bloom Taksonomisine Göre Karşılaştırılması, *Cilt:17 No:2 Kastamonu Eğitim Dergisi*, s. 563-580

MEB Talim Terbiye Kurulu Başkanlığı, (2005a). Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı ve Kılavuzu (4-5.sınıflar). Devlet Kitapları Müdürlüğü. Ankara

MEB Talim Terbiye Kurulu Başkanlığı, (2005b). Sosyal Bilgiler Dersi 6-7.Sınıflar Öğretim Programı ve Kılavuzu (Taslak Baskı). Devlet Kitapları Müdürlüğü. Ankara

MEB Talim Terbiye Kurulu Başkanlığı, (2005). "Türkiye Cumhuriyeti İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük Dersi 8. Sınıf Programı", <http://ttkb.meb.gov.tr> internet adresinden 01/05/2011 tarihinde indirilmiştir.

MEB Talim Terbiye Kurulu Başkanlığı (2007). Millî Eğitim Bakanlığı Ortaöğretim Kurumlarına Geçiş Yönergesi, 2602 sayılı Tebliğler Dergisi, s.955-960

MEB Basın açıklaması (2010) internet adresinden 23/09/2011 tarihinde indirilmiştir.

MEB Talim Terbiye Kurulu Başkanlığı, (2011). İlköğretim Sosyal Bilgiler Dersi (4-7.sınıflar) Taslak Ders Kitaplarını İnceleme, Değerlendirme Ölçütleri ve Puantajı, internet adresinden 23/09/2011 tarihinde indirilmiştir.

Miles, M. B. & Huberman, A. M. (1994). *Qualitative Data Analysis : An Expanded Sourcebook..* CA: SAGE Publications.

Özçelik, D. A. (1997). Test Hazırlama Kılavuzu. Ankara. ÖSYM Eğitim Yayınları.

Patton, M.Q. (2002). *Qualitative research & evaluation methods* (3rd Ed.). London: Sage Publications, Inc.

Tekin, H. (2004). Eğitimde Ölçme ve Değerlendirme. Ankara: Yargı Yayınları

TÖDER (Tüm Özel Öğretim Kurumları Derneği) (2009). Ortaöğretime Geçiş Sistemi (OGES) Çalıştayı Raporu, İstanbul

Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2006). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri* (5. Baskı). Ankara: Seçkin Yayıncılık

Yılmaz, H. (2004). Eğitimde Ölçme ve Değerlendirme. Konya: Çizgi Kitabevi Yayınları.

İnternet kaynakları

http://oges.meb.gov.tr/sbs_istat.htm

EK1:

6. Sınıf Sosyal bilgiler dersi öğretim programı tanıtım tablosu

ÖĞRENME ALANI	ÜNİTE	KAZANIM SAYISI	SÜRE/DERS SAATİ	ORANI (%)
Birey ve Toplum	Sosyal Bilgiler Öğreniyorum	6	12	11
İnsanlar, Yerler ve Çevreler	Yeryüzünde Yaşam	7	15	14
Kültür ve Miras	İpek Yolu'nda Türkler	9	24	23
Üretim, Dağıtım ve Tüketim	Ülkemizin Kaynakları	6	18	17
Küresel Bağlantılar	Ülkemiz ve Dünya	5	12	11
Güç, Yönetim ve Toplum	Demokrasinin Serüveni	5	15	14
Bilim, Teknoloji ve Toplum	Elektronik Yüzyıl	5	12	10
Toplam		43	108	100

7. Sınıf Sosyal bilgiler dersi öğretim programı tanıtım tablosu

ÖĞRENME ALANI	ÜNİTE	KAZANIM SAYISI	SÜRE/DERS SAATİ	ORANI (%)
Birey ve Toplum	İletişim ve İnsan İlişkileri	6	12	11
İnsanlar, Yerler ve Çevreler	Ülkemizde Nüfus	5	12	11
Kültür ve Miras	Türk Tarihinde Yolculuk	8	27	25
Bilim, Teknoloji ve Toplum	Zaman İçinde Bilim	5	12	11
Üretim, Dağıtım ve Tüketim	Ekonomi ve Sosyal Hayat	6	18	17
Güç, Yönetim ve Toplum	Yaşayan Demokrasi	5	12	11
Küresel Bağlantılar	Ülkeler Arası Köprüler	4	15	14
Toplam		39	108	100

8. Sınıf T.C. İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük dersi öğretim programı tanıtım tablosu

Üniteler	Kazanım sayıları	Süre/ ders saati	Oranı (%)
1. Bir Kahraman Doğuyor	6	6	6
2. Millî Uyanış: Yurdumuzun İşgaline Tepkiler	8	15	14
3. "Ya İstiklâl, Ya Ölüm!"	7	15	14
4. Çağdaş Türkiye Yolunda Adımlar	25	27	25
5. Atatürkçülük	17	24	22
6. Atatürk Dönemi Türk Dış Politikası Ve Atatürk'ün Ölümü	5	6	5
7. Atatürk'ten Sonra Türkiye: İkinci Dünya Savaşı Ve Sonrası	12	15	14
Toplam	80	108	100

EK2:

2008-2010 yılları 6. Sınıf SBS Sosyal Bilgiler Sorularının Ünite ve Kazanımlarına Göre Dağılımı

Soru	2008 yılı sınavı		2009 yılı sınavı		2010 yılı sınavı	
	Ünite Nu.	Kazanım Nu.	Ünite Nu.	Kazanım Nu.	Ünite Nu.	Kazanım Nu.
1	1	6	1	7	1	6
2	3	7	3	5	2	7
3	2	7	3	1	3	1
4	2	7	3	7	3	7
5	2	2	2	2	2	1
6	2	1	4	2	4	1
7	2	6	4	4	2	3
8	2	6	2	3	4	2
9	5	4	2	3	5	2
10	4	4	2	3	2	4
11	4	6	6	1	1	2
12	6	1	5	5	1	3
13	1	4	1	4	6	1-3
14	3	1	3	4	3	1
15	2	4-5	4	2	2	7
16	1	3	4	6	1	5

2008-2011 yılları 7. Sınıf SBS Sosyal Bilgiler Sorularının Ünite ve Kazanımlarına Göre Dağılımı

Soru	2008 yılı sınavı		2009 yılı sınavı		2010 yılı sınavı		2011 yılı sınavı	
	Ünite Nu.	Kazanım Nu.	Ünite Nu.	Kazanım Nu.	Ünite Nu.	Kazanım Nu.	Ünite Nu.	Kazanım Nu.
1	1	6	5	1	3	1	3	1
2	3	1	3	2	3	1	3	2
3	3	8	3	3	5	1	3	3
4	3	4	3	3	3	3	3	2
5	5	2	6	1	3	8	3	8
6	3	8	3	8	3	3	5	4
7	6	2	3	4	3	6	6	1
8	7	1	7	1	7	1	4	3
9	2	2	2	4	2	2	2	2
10	2	4	2	2	2	4	2	4
11	2	4	5	1	5	2	2	4
12	2	5	5	4	5	6	6	2
13	7	3	6	3	6	2	6	3
14	6	3	7	4	1	5	6	2
15	5	6	1	1	7	4	7	4
16	5	3	4	4	4	4	5	3
17	2	4	2	2	5	1	5	1
18	1	2	1	5	7	3	1	1

2009-2011 yılları 8. Sınıf SBS Sosyal Bilgiler Sorularının Ünite ve Kazanımlarına Göre Dağılımı

	2009 yılı sınavı		2010 yılı sınavı		2011 yılı sınavı	
	Ünite Nu.	Kazanım Nu.	Ünite Nu.	Kazanım Nu.	Ünite Nu.	Kazanım Nu.
1	1	3	1	5	1	4
2	1	5	2	5	2	4
3	2	3	5	1-13	2	4
4	2	4	2	3	2	4
5	2	6	4	1-5	Tasnif dışı	Kronoloji sorusu
6	3	3	3	1-6	3	1
7	3	6	1	6	3	6
8	4	3	3	4	4	7
9	4	2	4	11	4	18
10	4	8-17	4	14	4	23
11	4	1	4	8-17	4	22
12	5	1	4	10	5	11
13	5	3	4	21	5	14
14	5	8	5	6	6	2
15	6	2	3	Kişilik öz.	5	13
16	7	1	5	11	7	1-5
17	2	2	3	6	2	4
18	4	21	4	1	5	4
19	5	13	4	3	4	9
20	7	6	6	2-3	5	8-11

CONTENT VALIDITY ANALYSIS OF QUESTIONS ON THE FIELD OF SOCIAL STUDIES IN THE LEVEL ASSESSMENT EXAM (SBS)

Dr.Süleyman YİĞİTTİR*

Yrd.Doç.Dr.Hüseyin ÇALIŞKAN**

Abstract

This research has been carried out to analyze the questions on the field of social studies in the Level Assessment Exam (SBS), which plays a determinant role in transition from elementary school to secondary school. Social studies questions asked in the Level Assessment Exam (SBS) of 2008-2011 have been used as data sources. Data collection tool is the control lists developed by researchers. Three fields have been analyzed by their experts, taking into consideration the units within the scope of the training program and the rates allocated for such units. At the end of the research, it has been ascertained that the questions on the social studies field partly ensures content validity thanks to the training program by years and that no questions were asked for some units, while more questions than necessary were asked for other units.

* Ministry of National Education

** Sakarya University Faculty of Education